

KÜRESEL REKABET ORTAMINDA KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERİN ULUSAL SOSYO-EKONOMİK SİSTEME KATKILARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Rıfat İRAZ*

ÖZET

Günümüzde KOBİ'ler, küreselleşmenin yarattığı şiddetli rekabet ortamında ulusal ekonomilerin gelişmesi ve korunması bakımından önemli bir işlev üstlenmektedirler. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde KOBİ'ler, özellikle yarattıkları istihdam olanakları ve sahip oldukları esnek yapılarıyla çevresel değişimlere hızlı tepki vermeleri dolayısıyla ulusal ekonomilerin gelişmesinde ve küresel rekabetin olumsuz etkilerinden korunmasında oldukça etkili bir rol oynamaktadırlar. Bunun yanı sıra, taşıdıkları yerel olma özellikleri itibarıyla yabancılaşmayı önlemesi ve orta sınıfı güçlendirmesi gibi rolleri, KOBİ'leri sosyal açıdan da önemli kılmaktadır. Bu çalışma, küreselleşme sürecinde KOBİ'lerin ulusal-sosyo ekonomik sisteme katkılarını teorik çerçevede ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: KOBİ'ler, Küreselleşme, Sosyo-Ekonomik Sistem, İstihdam

ABSTRACT

Today, under the intensive competition environment created by globalization, SMEs undertake a crucial function in point of the national economies' development and protection. In the developing countries such as Turkey, SMEs have a considerably effective role in the development process of national economies and the protection against the negative effects of the global competition especially based on their employment facilities and their flexible structure reacting rapidly to environmental changes. In addition to that, because of their local characteristics that protect the alienation and their roles that strengthen the middle class, SMEs are also important as social perspective. This study theoretically analyzes the contributions of SMEs to national socio-economic system in the process of the globalization

Keywords: SMEs, Globalization, Socio-Economic System, Employment

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz küresel rekabet ortamında gelişmekte olan ülkelerin en önemli silahı, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdir. Son yıllarda ekonomisi hızlı bir büyüme gösteren ülkemizde de küçük ve orta büyüklükteki işletmeler özellikle istihdama yaptıkları katkılar açısından ekonomik büyüme ve gelişme sürecinde son derece önemli bir rol üstlenmişlerdir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, büyük ölçekli ve dünya çapında rekabet edebilir ulusal işletmelerin yaratılabilmesi için dinamik ve istikrarlı bir küçük ve orta büyüklükteki işletmeler yapısının oluşturulması kaçınılmaz bir zorunluluk gibi görünmektedir.

Rekabet ve katılımın sosyo-ekonomik sistemin özü olarak benimsendiği toplumlarda yönetsel sistemin bütünsel anlamda sağlıklı ve istikrarlı olarak işleyişiyle, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin varlıkları ve etkinlikleri

---

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

arasında karşılıklı güçlü bir ilişki vardır. Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, büyük ve/veya dünya çapında işletmelerin yerine getiremedikleri işlevleri gerçekleştirerek ulusal ekonomide dinamizmin sürekliliğini sağlamaktadırlar.

Buldukları endüstri kollarında sayılarının hızla artması, GSMH içindeki paylarının yükselmesi ve önemli derecede istihdam olanakları yaratmalarının yanı sıra kişilere yerel bilgilerinde istihdam olanağı sağlayarak yabancılaşmayı önlemesi ve orta sınıfa güçlendirici rollerinden ötürü küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin önemi ülkemizde de gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, küreselleşme sürecinde, bu nitelik ve nicelikteki işletmelerin ulusal ekonomideki dinamik rolleri üzerinde durulacak ve toplumsal alandaki olumlu etkileri ortaya konacaktır.

1. KÜÇÜK ve ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERİN TANIMI ve ÖZELLİKLERİ

Küçük ve orta büyüklükte işletmeler büyük işletmelerin minyatürleri değildirler. Bu nedenle küçük, orta ve büyük işletmeler arasındaki ayrımların belirgin bir biçimde yansıtılması gerekmektedir.

Günümüzde KOBİ'ler için kesin çizgileri ile evrensel bir tanım yapılmamaktadır. Bu kavramın içeriği ülke, bölge, kültür ve yöreye göre değişebilmektedir (TÜGİAD, 1995, s. 1).

Gerek Türkiye'de gerekse dünyada konu ile ilgili birçok araştırma ve yayın bulunmasına karşın, tek ölçüte dayanılarak tanım yapma olanağı yoktur. Kesin bir tanım yapmak kolay olmadığı gibi, geçerli de olmayabilir. Bu nedenle her ülkede farklı tanımlarla karşılaşmaktadır (TÜGİAD, 1995, s.1). Ayrıca KOBİ'lere ilişkin tanımlamaların yapılmasında yalnızca kantitatif ölçütlerin kullanılması yeterli olmayıp, kalitatif ölçütlerin de kullanılması zorunluluğu vardır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin tanımı için genel olarak iki kriter kullanılmaktadır:

1. Niteliksel (Kalitatif) Kriterler: Küçük işletmeleri tanımlarken kalitatif ölçütler olarak şu esaslar göz önüne alınır (Koçel, 1993, s. 10).

- Bağımsız yönetim (genellikle işletmenin yöneticisi aynı zamanda işletmenin sahibidir),
- İşletmenin çabalarını yöresel olarak sürdürmesi,
- İşletmenin çalışmalarını sürdürdüğü iş kolu içerisinde küçük bir yere sahip olması,
- İşletme sermayesinin tümünün veya büyük bir bölümünün işletme sahibine ait olması.

2. Niceliksel (Kantitatif) Kriterler: Niceliksel kriterler de, niteliksel ölçütlerde olduğu gibi ülkenin ve sektörün sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılık göstermekle birlikte işletmelerin ölçülebilir, istatistiki olarak ifade edilebilir büyüklüklerini gösterir ve karşılaştırmalara olanak tanır. KOBİ'lerin tanımlanmasında kullanılan belli başlı niceliksel ölçütler şunlardır (Koçel, 1993, s. 12).

Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi

- Personel sayısı,
- İşletme sermayesinin tutarı,
- Kullanılan makinaların miktar ve güçleri,
- Üretim miktarı,
- Satış hasılatı,
- Belirli bir süre içerisinde kullanılan hammadde tutarı,
- Personele ödenen ücret,
- Enerji kullanımı,
- Aktifler toplamı.

Bu kriterlerin sayısı daha fazla artırılabilir. Ancak hiçbir kriter KOBİ'leri tanımlamada tek başına yeterli olmamaktadır.

Birden çok kriteri göz önüne alarak yapılacak bir tanım ise çok karmaşık teknik ve yönetsel sorunlara neden olmaktadır.

KOBİ'ler hakkında ortaya konan farklı tanımlamalara geçmeden önce bir cümle ile KOBİ kavramının açıklanmasında yarar vardır. Buna göre, KOBİ'ler daha çok emeğe dayalı olarak çalışan, çabuk karar verme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri olan ve ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak ifade edilebilir. KOBİ'ler, bağımsız bir yönetime sahip, bulunduğu pazarı hakimiyeti altına alamayan yöresel işletmelerdir (Burns; Dewhurst 1994, 2).

Türkiye'de KOBİ'ler konusundaki tanımlarda da farklılıklar bulunmaktadır. En belirgin olarak kullanılan ölçüt, işletmelerin istihdam ettikleri çalışan sayısıdır.

KOSGEB (Küçük ve Orta Sanayi Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı) kuruluş yasasında “imalat sanayi sektöründe 1-50 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri küçük sanayi işletmeleri, 51-150 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri orta ölçekli sanayi işletmeleri ve 150 işçinin üzerinde çalışanı bulunan işletmeler ise büyük ölçekli işletmeler” olarak tanımlanmaktadır (Gücelioğlu, 1994, s.3).

DIE, 1-9 arası işçi çalıştıran sanayi işletmelerini “çok küçük ölçekli”, 10-49 işçi çalıştıranları “küçük ölçekli”, 50-99 arası işçi çalıştıranı “Orta ölçekli” ve 100'ün üzerinde işçi çalıştıranı “büyük ölçekli” olarak nitelemektedir (Altıntaş, 1995, s. 80).

TOSYÖV ise, 1-10 arası işçi istihdam eden işletmeleri “küçük”, 10-100 arası işçi istihdam eden işletmeleri ise “küçük ve orta ölçekli işletmeler olarak tanımlar (Meier, 1991, s. 108).

Ayrıca, OECD'nin küçük ve orta ölçekli sanayi konusunda kabul ettiği sınıflandırmada, sadece işletmelerde çalışan işçi sayısı esas alınmaktadır. Buna göre, 1-4 işçi çalıştıran işletmeler mikro, 5-19 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük, 20-99 işçi çalıştıranlar küçük, 100-499 işçi çalıştıranlar orta ölçekli, 500'den daha çok sayıda işçi çalıştıranlar ise büyük ölçekli işletme sayılmaktadır (Vinde 1995, 2).

Öte yandan, AB'nde üye ülkeler arasında KOBİ tanımları konusunda birliği sağlamak ve ulusal bazda karışıklığa meydan vermemek amacıyla ortak bir tanım

geliştirilmiştir. Avrupa Komisyonu, 8 Mayıs 2003 tarihinde Brüksel’de KOBİ tanımlaması ile ilgili, gerek ulusal KOBİ destek programlarının belirlenmesinde, gerekse de AB yaygın KOBİ programlarının (EU-wide SME program) şartlarına karar vermede kullanılacak değişiklikleri onaylamıştır. 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren geçerli olmaya başlayan tanımlama ve eski tanımlama ile karşılaştırılması Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. 1 Ocak 2005 Tarihinden İtibaren Geçerli Olan AB KOBİ Tanımlaması

İşletme Kategorisi	İşçi Sayısı	Yıllık Satış Cirosu	Bilanço Değeri (Net)
Orta Ölçekli	< 250	≤ 50 Milyon Euro (1996’da: 40 milyon)	≤ 43 Milyon Euro (1996’da: 27 milyon)
Küçük	< 50	≤ 10 Milyon Euro (1996’da: 7 milyon)	≤ 10 Milyon Euro (1996’da: 5 milyon)
Mikro	< 10	≤ 2 Milyon Euro (1996, tanımlanmamış)	≤ 2 Milyon Euro (1996: tanımlanmamış)

Kaynak: EU Commission Recommendation, IP/03/652, Brussels, 8 May 2003.

Avrupa Komisyonu, yeni KOBİ tanımı ile işbirliğini teşvik ederek ve bağımsız girişimcileri bir araya getirmek suretiyle, girişimciliği, büyümeyi, yatırımları ve yenilikleri canlandırabilmeyi amaç edindiğini de vurgulamıştır.

2. KOBİLERİN EKONOMİDEKİ DİNAMİK ROLLERİ

Her ne kadar büyük firmalar dünya ekonomisindeki değişimlere ayak uydurmak açısından küçük firmalara oranla daha avantajlı bir duruma sahip ise de, birçok iş alanında, küçük ölçekli işletmelerin daha iyi bir ekonomik çözüm olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni değişen pazar koşullarına hızlı uyum sağlayabilecek esneklikte olması, küçük işletme sahiplerinin daha yaratıcı ve dinamik kişiler olarak hem yönetici hemde girişimci rolünü tek başlarına üstlenebilmeleri, kendilerini sistemden soyutlamadan sosyo-ekonomik çevre ve diğer ekonomik birimlerle bütünleşebilmeleri ve böylece birbirlerini kolayca tamamlayan üretim ilişkilerini kolayca kurabilmeleridir (Lapin, 1991, s.10).

İngiltere ve ABD’de yapılan araştırmalar küçük işletmelerin ekonomik yapıdaki temel değişimlerin veya teknolojik yeniden yapılanmaların yarattığı etkiler sonucunda büyüklerden daha fazla ve net yeni iş imkanları yarattığını ortaya koymaktadır. Günümüzde küreselleşen dünyada “büyük” ve “küçük” birbirlerinin rakibi değil, esas itibarıyla birbirinin tamamlayıcısıdır (Ekin, 1996, s.70).

Piyasa ekonomisinin tam rekabet koşulları altında işleyebilmesi için küçük ve büyük işletmelerin ekonomide beraber yer alması zorunludur. Küçük işletmeler tüketiciye optimal arzı sunmaya çalışırken, üretimleri çeşitli ve isteğe yönelik olduğundan tüketiciyi daha çok memnun etmektedir. Türkiye’de ayrı ayrı ele alındıklarında çok küçük bir kesimi temsil etmelerine rağmen, birlikte ele alındıklarında işletmelerin % 98’ini oluşturmakta ve toplam işgücünün % 53’ünü istihdam etmektedirler. Katma değer % 27’lik bir bölümünü yaratan küçük ve

Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi

orta ölçekli işletmelerin gerçekleştirilen toplam yatırımlar içerisindeki payı % 27'ye ulaşmaktadır. Buna karşın toplam kredilerden aldıkları pay % 4 civarındadır. Oysa bu oran A.B.D.de % 42, A.B.de % 34 ve Güney Kore'de % 47 civarındadır.

KOBİ'ler, Türkiye ekonomisinin özellikle üç sahasında "kilit" rolü oynamaktadır (TESK, 1988, s.14).

- İstihdam
- Değişme
- Geliştirme

2.1. İstihdam

Kısa vadede istihdam için en iyi potansiyel küçük işletmelerdir. KOBİ'lerin önemi gün geçtikçe daha çok anlaşılmakta, toplum içindeki sayıları hızla artmakta, istihdam içindeki payları yükselmekte, çalışanların büyük bir kısmını istihdam etmekte ve doğal olarak kendilerine gösterilen ilgi de önemlerine ve sayılarına paralel olarak artmaktadır. Zira KOBİ'ler ekonominin kahramanı, büyümenin motoru olup refah ve iş yaratmaktadırlar.

Genç nüfusun istihdam sorununa çözüm bulmak amacıyla küçük işletmelerde yetiştirilmeleri, bunun için de herşeyden önce küçük işletmelerin hem üretim hem de eğitim yapabilecek şekilde organize edilmeleri gerekir. Eğitimde transferin gerçekleşebilmesi için küçük, orta ve büyük işletme yöneticileri ile hükümetler ve eğitim kurumlarının temsilcileri arasında işbirliği bir zorunluluk olarak görülmektedir. Ayrıca mesleki ve teknik eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması, hem KOBİ'lerin nitelikli personel bulmadaki sorununu çözmeye hem de girişimciliğin teşvik edilmesinde önemli katkılar sağlayacaktır.

2.2. Değişme

Sanayi devriminin başlangıcından 1970'li yıllara kadar dünyada, sanayileşme sürecinde büyük işletme görüşü hakim olmuş ancak dünya ekonomisinde ve çevresel koşullarda meydana gelen hızlı değişimler bu görüşün terk edilmesine neden olmuştur. Bu döneme kadar ölçek ekonomisi ile faaliyet gösteren büyük işletmeler rekabet gücünü kaybeden dinazorlar olarak algılanmaya başlamış, bunun yanı sıra sürekli dalgalanan müşteri talepleri, küreselleşme, baş döndürücü teknolojik gelişmeler ve hızlanan uluslararası rekabet ortamında işletmeler, esnek çalışma sistemlerine daha çok gereksinim duymaya başlamışlardır (Harrison, 1994; ss. 145-146). Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler tüketici tercihlerine daha esnek yaklaştıkları, yeniliklere daha yatkın oldukları ve çalışanlarıyla daha yakın ilişki içinde olduklarından değişme hızlı bir şekilde uyum sağlayabilmekte ve ekonomiye canlılık kazandırmaktadırlar (Bağrıaçık, 1991, s.139). Küçük ve orta ölçekli işletmeler yenilik kapasiteleri sayesinde ekonomik değişmeyi sağlama ve gelecekteki pazar gereksinimlerini karşılamada ana kaynak rolünü üstlenirler (TESK, 1988, s.14).

Özellikle son 10 yılda zengin gelenekleri olan büyük firmaların çöküşü, merkezden uzaklaşma, esneklik eğilimi ile manevra ve değişme kabiliyetinin artışı, piyasa ekonomisindeki krizlerin çözümü için KOBİ'lere olan ilgiyi daha da artırmıştır (Ekin, 1996, s.70).

2.3. Gelişme

Küçük işletmeler, yeni fikirlerin ve dahilerin yeşerip serpilmesi için ideal ortamlardır. İşletmelerin değişik şekillerde karşı karşıya kaldıkları krizler yeni fikirleri deneme riskini göz almayı gerektirir (Mattar, 1992, s.100). KOBİ'lerin sahip olduğu bu yenilik yapma potansiyelleri onların yeni gereksinimleri karşılama ve yeni pazarlar açma gibi yetenekleri ile bütünleştiğinde gelişme için oldukça önemli bir güç haline gelmektedirler.

Küçük işletmeler, girişim özgürlüğünün yanısıra girişim kapasiteleri ve kolayca uyum sağlayabilme özellikleri sayesinde teknolojik gelişmeleri izler hatta bir anlamda yeniliklerin denendiği laboratuvar işlevi görürler. Esnek yapıları sayesinde büyük teknolojik sıçramalarda, yeni teknolojiye geçişte, toplumda taleplerde meydana gelen değişimler sonucu ortaya çıkan sorunların çözümünde ve büyük ekonomik buhran dönemlerindeki krizin atlatılmasında önemli görevler yüklenirler.

Tüm önemlerine karşın KOBİ'ler hem dünyada hemde ülkemizde pek çok sorunla karşı karşıya bulunmaktadır. KOBİ'lerin ekonomiye istenilen dinamizmi kazandırabilmesi için rasyonel bir şekilde büyümeleri gerekir.

Thompson, küçük işletmelerin rasyonel büyüebilmeleri için beş öneride bulunmuştur. Bu öneriler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Thompson, 1993, s.33).

1. Yeni ve ayrıntılı bir işletme planı hazırlamak,
2. Mali danışmanlar aracılığıyla nakit akışını yakından incelemek,
3. Kapasite artışlarını karşılamak için yeterli işgücüne sahip olduğundan emin olmak,
4. Objektif düşünceye sahip olabilmek için danışmanlık hizmetlerinden faydalanmak,
5. Hızlı bir şekilde büyümek ve daha temkinli ve ölçülü davranmaktır

Ülkemizde küçük ve orta büyüklükteki işletmeler bir dönüşüm süreci yaşamaktadırlar. Bu dönüm süreci ile, geleneksel çizgide üretim yapan, yalnız yerel pazarlara yönelik faaliyet gösteren, büyümekten çekinen, demode teknoloji kullanan ve serbest rekabetten kaçınan klasik küçük ve orta büyüklükteki işletmecilik anlayışı tüm yapısal ve fonksiyonel alanlarda yeniliklere açık, bilgiye ve bilgilenmeye önem veren, pazarı küresel olarak algılayan, rekabeti olmazsa olmaz sayan bir küçük ve orta büyüklükte işletmecilik felsefesine dönüşmektedir.

Bu dönüşümü gerçekleştirmiş bir küçük ve orta büyüklükte işletmeler sistemi, Türkiye özelinde toplumsal barışın, ekonomik dinamizmin ve siyasal istikrarın kaçınılmaz koşuludur.

3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE ULUSAL EKONOMİ ve KOBİ'LER

Küreselleşme kavramının popülerliğine ve bu konuda literatürün genişliğine rağmen, kavramın kesin bir tanımı yoktur. Küreselleşme kavramı çoğu zaman, belli fikirler, görüşler, pratikler, olaylar, teknolojiler, kurumlar vb. gibi durumların küresel ölçekte bulunur hale gelmesini, veya dünya ölçeğinde ulusal kimliklerin, ekonomilerin ve sınırların çözüldüğü, sosyal hayatın büyük bir bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Tutar, 2000, s.18).

Buradaki tanımlama biçiminde özellikle iletişim alanında yaşanan gelişmelerin, mesafelerin önemini azaltması, bu sayede dünya ölçeğinde kurumsal ve bireysel anlamda karşılıklı bağımlılığın artması vurgulanmak istenmektedir. kısaca, küreselleşme; dünyanın tek bir mekan olarak algılanabilecek ölçüde sıkışıp küçülmesi anlamına gelen bir süreci ifade etmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeleri küreselleşmenin özellikle ekonomik boyutu daha fazla ilgilendirmektedir. Ekonomik küreselleşme, birbirinden bağımsız ulusal ekonomilerin üretiminin uluslararasılaştığı ve finansal sermayenin ülkeler arasında kısıtsız ve hızlı biçimde dolaştığı küresel ekonomiye dönüşümünü ifade etmektedir (<http://www.oecd.org>).

Bir ülkede sosyal ve ekonomik kalkınma, girişimcilik ruhuna sahip bireylerin toplumda kendilerini gerçekleştirebilmeleri ve gizli güçlerini en yüksek düzeyde kullanabilmeleri durumunda, daha kısa bir zaman periyodu içinde gerçekleştirilebilir. Tarihsel süreç içinde girişimcilik ve genel yöneticilik karakterlerine sahip olan bireylerin yalnız kendi işletmelerinin başarısında değil, yöresel, bölgesel ve ulusal kalkınmada da etkin rol sahibi oldukları görülmektedir.

Girişimciliğin bir dışı vurumu olan küçük ve orta ölçekli işletmeler mülkiyeti geniş bir alana yaymada ve istihdam imkanları yaratmada oldukça etkindirler. Küçük ve orta ölçekli işletmeler aynı zamanda mesleki deneyim okullarıdır. Türkiye için hazırlanacak bütünsel, entegre ve sürdürülebilir bir sosyo-ekonomik kalkınma projesi, işletmeciliği ve üretkenliği ülkede geniş bir alana yayan, ulusal ekonomi içinde bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede etkin işlevler gören ve önemli aşamalar kaydeden küçük ve orta ölçekli işletmeler realitesine odaklanmak zorundadır.

3.1. Rekabet ve Katılımın Önemi

Sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda rekabeti ve katılımı yaygınlaştırılmaksızın gelişme sağlamanın mümkün olmayacağı sık sık dile getirilen bir gerçektir. Toplumsal birimlerde ve kültürel alanlarda katılım ve yarışma, birey ve üye olma bilincini geliştirmekte, sorumluluklar ile yetkilerin dengelenmesini sağlamakta, daha nitelikli eserler sunabilme çabasını artırmakta ve yüksek düzeyli düşünce üretimine katkıda bulunmaktadır. Katılma, kişinin, kendi başına ve kendi hareketleriyle isteyerek yönetsel karar ve eylemleri etkilemek üzere hareket etmesidir (Çukurçayır, 2002, s.31). Siyasal platformda

yurttaş olma bilincinin tüm politik süreçlere bire bir yansıması ile katılım ruhu gelişmekte, siyasal iktidar uyarılmış oy ile değil siyasal bilinç sahibi yurttaşların otonom oyları ile belirlenmekte, geleneksel yönetim (government) anlayışı yerini yurttaş-odaklı yaygın kamuoyu katılımını içeren yönetim (governance) yaklaşımına bırakmakta, siyasal muhalefet söylem ve eylemleriyle siyasal iktidarın iddialı bir yedeği olduğunu hissettirmektedir.

Ekonomik alanda yaşanan rekabet ise müşteri odaklı felsefenin gelişmesine yol açarak nitelikli mal veya hizmet sunumunu sağlamakta, katılım ise alternatif iş ve hizmet alanlarının oluşturulmasında, girişimcilik ruhunun gelişmesinde, gerçekleştirilen iktisadi faaliyetten yüksek doyum elde edilmesinde etkin rol oynamaktadır.

3.2. Devletin Etkinlik Alanı ve Rolü

Günümüzün ekonomik modeli serbest piyasa ekonomisidir. Ancak bu serbest piyasa ekonomisi, bireyi homo-economicus olan "bırakınız yapsınlar"cı tabii düzenin bir türevi olarak algılanmamalıdır. Devletin hakem rolünü üstlendiği ulusal ekonomik düzen içinde, devlet oyunun kurallarını belirlemekte ve aktörlerin bu kurallara uymasını sağlamaktadır. Bu kuralların çağdaş piyasa ekonomisi mantığına uygun olması birincil şarttır.

Girişimcilik ruhunun sergilenmesi ve çabaların örgütlenmesi ile ortaya çıkan küçük ve orta ölçekli işletmelerin bu siyasal, sosyo-ekonomik ve kültürel paradigma bağlamında gelişmelerini önleyecek faktörlerin en aza indirildiği bir gerçektir. Bu tür bir ulusal ekonomi koşulları altında Amerika Birleşik Devletleri'nde küçük işletme sayısının gün geçtikçe arttığı görülmektedir (Granovetter, 1984, s.323). Ancak ülkemiz açısından ele alındığında, mevcut piyasa koşulları altında, devletin salt hakem olmakla kalmayıp özellikle gereksinim olan alanlarda girişimciliği, iş kurmayı özendirme gerektiği, uygulamada olan özendirme önlemlerinin kapsamının rasyonel bir sektörel analiz sonucunda yeniden sınıflandırılarak artırılmasının zorunluluğu da ortadadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesine ilişkin belirtilen bu görüşlerden, devletin bu işletmeleri "Devlet Baba" veya "Kerim Devlet" yaklaşımıyla koruması, kayırması ve sürekli sübvansiyon etmesi gerektiği sonucu çıkarılmamalıdır. Küçük ve orta ölçekli işletmelere devletin yapması gereken "sübvansiyon değil enformasyon", "ayrıcalık değil eşitlik" ve "arz yönlü değil talep yönlü sübvansiyon"dur (Müftüoğlu, 1991, s.339).

4. KOBİ'lerin Sosyal Sisteme Katkıları

Geçmişte, küçük ve orta ölçekli işletmeler modernizasyon ve kalkınma önünde bir engel olarak değerlendirilmekteydi (Berger, 1981, s.71-89). Ancak farklılıklar içinde birliğe ve sürdürülebilir kalkınmaya önem veren sanayi ötesi toplum düzeni bağlamında, küçük ve orta ölçekli işletmeler sosyal modernizasyon ve ekonomik kalkınma sağlama konusunda itici ve pozitif güçler olmuşlardır.

Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi

Ülkemizde küçük ve orta büyüklükteki işletmeler olgusu sosyal, ekonomik ve hatta siyasal boyutlarda önem kazanmıştır. Ayrıca küçük işletmeler artık büyüyemediği, entegre olamadığı için küçük kalmış, kamusal özendirmelere gereksinim gösteren, yenilik yapamayıp geleneksel yöntemlerle çalışan organizasyonlar değillerdir. Aksine Türkiye'nin son çeyrek yüzyılda açılım gösteren küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri, çalışma yöntemlerindeki esneklik dolayısıyla dinamik, mekanik ve bürokratik olmaktan çok adhokratik, yalın ve organik yapılı, mesleki formasyonlu bireylerin girişimcilik ruhuyla yeniliklere açık bir görünüme kavuştukları birimlerdir. Bu sayılan üstünlüklerine rağmen ülkemizdeki bütün küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin başarılı olduğunu söylemek şu an için mümkün değildir. Ancak, artık ekonomi çevreleri ve toplum bilimciler şu saptamayı yapmaktadır: “küçük ve orta büyüklükteki işletmeler Türkiye ekonomisinin bir problemi değil, tam tersine motorudur, en dinamik yönlerinden biridir”.

Ekonomik bağlamdaki önemi yadsınamayan küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, toplumsal ve siyasal açılardan da etkin fonksiyonlar yerine getirmektedir. Toplumsal açıdan istihdama katkısı, orta sınıf karakteri ve sosyal geçişi kolaylaştırıcı dinamik yapısı nedeniyle bu işletmelerin önemi geniş kabul görmekte, sosyolojideki orta sınıf teorisinin temel öğelerinden birini oluşturmaktadır. Siyasal açıdan küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, istikrarın garantisi, demokrasinin güvencesi olarak kabul edilmektedir (Müftüoğlu, 1991, s.33).

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler sürekli yapısal dönüşüm gösteren ulusal ekonomi içinde dinamizmin kaynağıdır. Ancak, Müftüoğlu'nun da belirttiği gibi bu değerlendirme spesifik anlamda tek tek işletmeler için geçerli değildir ve küçük işletmelerin büyüme eğilimi gösterenleri özellikle teşvik edilmelidir. Bu bağlamda, kamusal teşviklerin, kendi ayakları üzerinde duramayan küçük girişimlere yönlendirilmesi yerine, büyüme potansiyeli ve eğilimi gösteren küçük işletmelere yönlendirilmesi daha mantıklı olacaktır.

4.1. Yabancılaşmayı Azaltıcı Rolü

Sanayileşme ile köyden kente göç hız kazanmış, salt üretim endeksli işletmelerde beşeri unsurlar dikkate alınmamış, çarpık kentleşme bireyleri ve aileleri dayanışmacı sosyal ilişkilerinden soyutlamıştır. Sonuç itibarıyla, bu süreç içinde kimileri dönüşüme ayak uydurmuş ve kendi sosyo-psikolojik pozisyonunu yeni normlarla uyumlulaştırmış ancak çoğunluk yeni düzen ve koşullara karşı tepki olarak içe dönük yaşamış ve yabancılaşmıştır

Genel olarak yabancılaşma, “bireyin toplumsal, kültürel ve doğal çevresine olan uyumun azalması, özellikle çevresi üzerindeki denetiminin etkinsizleşmesi ve bu denetim ile uyum azalmasının giderek bireyin yalnızlığına ve çaresizliğine yol açması” şeklinde tanımlanmaktadır (Şimşek vd., 2003, s.238).

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin yapısı ve işleyişi yakından incelendiğinde bu işletmelerin emeğin sermayeye yabancılaşmasını, kişinin

görevlere yabancılaşmasını ve bireyin topluma yabancılaşmasını engelleyebileceği görülür.

Çoğunlukla küçük işletmelerde işletme sahibinin aynı zamanda işletme yöneticisi olduğu ve işletme faaliyetlerine doğrudan katıldığı bir gerçektir. Çalışanlarla yönetici aynı örgüt iklimi içinde yoğun bir işbirliği kurmaktadır. Bu ilişkilerin emeğin sermayeye yabancılaşmasını engelleyebileceği ileri sürülebilir.

Küçük ve orta büyüklükte işletmelerin mekansal olarak anakent merkezlerinde kurulmaları kaçınılmaz değildir. Her yöre ve bölgede kolaylıkla kurulabildiklerinden bireylerin doğup büyüdüğü ortamdan koparılması ve sosyal ve kültürel çıkmazları yaşamaları gerekmemektedir.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde çalışanın işten duyduğu tatmin artmaktadır. Geleneksel organizasyon anlayışında var olan katı, mekanik ve hiyerarşik bir yapının tersine yeniden oluşturulan organik, esnek ve yalın ilişkiler çalışanların üretilen mal ya da sunulan hizmete yaptıkları katkıyı görmelerini mümkün kılmaktadır. Ayrıca büyük ölçüde yatay iletişime ve işbirliğine dayalı örgüt kültürü içinde çalışanlarla işveren arasında amaç birliği oluşabilmektedir.

4.2. Orta Sınıfı Güçlendirici Rolü

Orta sınıf tanımlaması genel olarak kişisel gelir veya meslek esas alınarak yapılmaktadır(Alpugan, 1994, s.22). Yalnız ekonomik bir ölçüt olan kişisel geliri veya toplumsal bir kriter olan meslek unsurlarını dikkate alarak "orta sınıf" kavramını anlamak mümkün değildir.

Toplumda bireyler kabaca alt, orta ve yüksek gelir gruplarına ayrıldıklarında orta gelir grubunda yer alanlar ekonomik görüşe göre "orta sınıf"ı teşkil ederler. Yine bireyler serbest meslek sahipleri ve serbest meslek sahibi olmayanlar biçiminde ikiye ayrılmaktadırlar. Bu bağlamda, serbest çalışan profesyonel meslek sahipleri ile küçük ve orta ölçekli işletme sahipleri orta sınıfı oluşturmaktadırlar.

Gelir düzeyi ve meslek esaslarına dayanarak yapılan orta sınıf tanımlamasına Müftüoğlu "işlevsel orta sınıf" eklemesiyle katkıda bulunmuştur(Müftüoğlu, 1991, s.39). Aynı bağlamda profesyonel yöneticiler ve üst düzey bürokratlar serbest meslek sahibi olmamalarına rağmen "pozisyon orta sınıfı", bilim adamları, teknokratlar ve sanatkarlar ise "nitelik orta sınıfı" biçiminde sınıflandırılmaktadır.

İşlevsel tanım, gerçekte, orta sınıfın dinamik niteliğini daha belirgin bir biçimde sergilemektedir. İşlevsel tanım yaklaşımına göre, orta sınıf sorumluluk taşıma, yaratıcılık, riske girme, genel yöneticilik ile buluş ve yeniliklere açık olma gibi fonksiyonları yerine getiren bir sınıftır. Bu bağlamda, işlevsel orta sınıfın toplumun etkin, yenilikçi, yaratıcı, dinamik ve özellikle girişimcilik getirisine sahip kimseleri kapsadığı belirtilmektedir (Müftüoğlu, 1991, s.39).

Sanayi ötesi gelişmişlik düzeyini yakalamış ülkelerin ve bilgiye dayalı toplumların bugünkü teknik ve sosyal sofistikasyon düzeyine girişimcilik ruhu ile ulaştıklarında kuşku yoktur. Girişimcilik ruhu orta sınıf fenomeninde temel

Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi

bir niteliktir. Orta sınıfı belirleyen temel değer ve normlar arasında disiplin, organizasyon, başarı, dayanışma ve özveri yer almaktadır.

Ekonomi tarihinde önemli bir yere sahip olan Joseph A. Shumpeter'e göre, kapitalist toplumların gelişmesi girişimcilerin ve girişimcilik kültürünün eseridir. Girişimci veya girişimcilik, net bir biçimde sıralanmış sosyal bir meslek grubuna ait olarak tanımlanamaz (Çetin, 1996, s.29). Bu bağlamda, girişimcilik kültürünün orta-sınıf kapsamında değerlendirilebilecek meslek grupları içinde yaygınlaştığını ileri sürmek mümkündür.

Alt sınıf ciddi handikapları dolayısıyla eşiği aşamamış ve sübvans edilmeye gereksinim göstermektedir. Üst sınıf ise ekonomik doyuma ulaştığından dinamizmini yitirme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Oysa, girişimlerin ve küçük çabaların süreklileştirilmesinin ürünü olarak ortaya çıkan orta sınıf toplumsal ve ekonomik faaliyetin motor gücünü oluşturmaktadır.

Orta sınıfı oluşturan küçük ve orta büyüklükteki işletme sahipleri birbirleriyle sürekli rekabet halindedirler. Girişimcilik, cesaret, üretimi ve kaliteyi artırma çabaları ile bu orta sınıf demokratik, siyasal ve toplumsal yaşamın ve ulusal ekonomik kalkınmanın güvencesidir.

Günümüzde Türkiye Ekonomisinin orta sınıfı güç yitirmeye devam etmektedir. Ulusal sosyo-ekonomik yeniden yapılanma sürecinde orta sınıf olmaksızın üst sınıfı biçimlendirmek mümkün değildir. Orta sınıfın girişimcilik kültürüyle oluşturduğu küçük ve orta ölçekli işletmeler, büyük işletmelerin yapı taşları anlamına gelmektedir (Telman, 2000). Dolayısıyla, özgür ve örgütlenmiş bir toplum düzeni ve demokratik bir devlet için orta sınıfın siyasal, toplumsal ve ekonomik önemi tartışma götürmez bir gerçektir.

4.3. İstihdam Sağlayıcı Rolü

Birçok küçük ve orta büyüklükte işletmeler ülkede istihdama çok önemli katkıda bulunurlar (Alpugan, 1994, s.21). Ülkemizde işyeri sayısı açısından % 98, istihdam açısından % 53'lük paya sahip olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik, sosyal ve siyasal istikrarın sürekliliğinin sağlanmasında katkıları da dikkate alındığında, bu işletmelerin ulusal ve küresel iş dünyası açısından önemi ortaya çıkmaktadır.

Uzun süren ekonomik durgunluk ve artan işsizlik sorunu ileri düzeyde sanayileşmiş ülkelerde bile küçük ve orta büyüklükte işletmelerin beklenmedik artışına neden olmuştur (Berger, 1980, s.132). Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler istihdam yaratmakla birlikte, yerel ve bölgesel nitelikli işletmeler olmaları dolayısıyla, nüfusun gereksiz biçimde göç etmesini engellemekte, sosyal düzensizliklerin ve çarpık kentleşmenin artmasını engellemektedir.

Çok küçük, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin içinde buldukları bir piyasada aşılabilir nitelikte piyasaya giriş engellerinden söz etmek mümkün değildir. Bu çap ve nitelikte bir rekabet ortamında bile istihdam yaratma açısından küçük işletmelerde ortalama % 140, orta ölçekli işletmelerde % 90'lık bir potansiyel göstermektedirler. Ayrıca bilindiği gibi Türkiye ekonomisi bağlamında bir kişilik istihdam yaratmak için gerekli yatırımın küçük ve orta boy

işletmelerde büyük işletmelere oranla ortalama 1/3 oranında az olması bu işletmelerin ulusal kalkınma açısından pratik önemini artırmaktadır.

5. SONUÇ

Sanayi ötesi dönemde işletmelerin küreselleşmesi, dünya çapında çok-uluslu işletmelerin yaygınlaşması ve sayıca hızla çoğalması ile, küçük ve orta ölçekli işletmelerin iktisadi varlıklarını sürdüremeyecekleri görüşü ağırlık kazanmaya başlamıştı. Ancak, küresel bilgi ekonomisinin bir ölçek ekonomisi değil, bir hız ve ağ ekonomisi olduğunun algılanmasıyla, bu tür eğilim ve yaklaşımların bir yanlığıdan ibaret olduğu gözlemlenmiştir.

Sosyal olgu ve gerçeklikleri salt ideolojik yaklaşımlarla irdelemek rasyonel ve/veya anlamlı değildir. Ulusal sanayi ekonomisi paradigmasının geçerli olduğu tüm dünyada büyük ölçekli organizasyonların daha yararlı ve etkin olacağına ilişkin oluşan yada oluşturulan bir anlayış yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu anlayışın temeli, büyük olmanın maliyet tasarrufu sağlayacağı alt görüşünü içeren “ölçek ekonomileri” konseptine dayanmaktadır.

Sanayileşme sürecinin gelişme ve olgunlaşma aşamalarında sıklıkla kullanılıp ekonomik dinamizmin yegane sağlayıcısı olarak sunulan ölçek ekonomileri yaklaşımı, sanayi-ötesi topluma geçiş süreciyle birlikte tartışılır olmuştur. Artık küçük ve orta ölçekli girişimlerinde sosyo-ekonomik işleyiş içinde önemli artı değerler yaratabilecekleri, küresel bilgi ekonomisinin; yerel tarım ekonomisi ve ulusal sanayi ekonomisinden farklı olarak küçük ve hızlı iktisadi birimlerin küresel paradoks gerçeği doğrultusunda daha etkin işlevler yerine getirebilecekleri kabul edilmektedir.

Çalışmamızın ortaya koyduğu gibi genel anlamda üretimi, özel anlamda sanayileşmeyi ve ticari dinamizmi tüm yurt yüzeyine yaymada küçük ve orta ölçekli işletmelerin küçümsenmeyecek bir önemi vardır. Ayrıca gelir yelpazesi içinde denge ögesine güç kazandıran, kişisel girişimcilik eğilim ve çabalarının ortaya çıkmasında rol oynayan, istihdam artırıcı niteliği ile hem sosyal hem de ekonomik istikrar unsuru olan organizasyonlar yine küçük ve orta ölçekli işletmelerdir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemini vurgulamak, hiçbir zaman küresel işletmelerin önemini yadsımak anlamına gelmemektedir. Uzun dönemde küçük ve orta boy işletmeler büyük işletmelerin girdilerinin ve aramalarının üreticisi durumuna gelmektedirler. Başka bir deyişle, bilgiye dayalı organizasyonların başat olduğu ve olmaya devam edeceği küresel bilgi ekonomisinde büyük, orta ve küçük işletmeler zıt güçler olarak algılanmamakta, varolma ve sürekli gelişme anlayışı ile sosyo-ekonomik sistemi etkin biçimde birlikte çalıştırmaktadırlar.

KAYNAKÇA

Alpugan, O.(1994). **Küçük İşletmeler (Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi**, İstanbul: Der Yayınları, II. Baskı.

Altıntaş, M.(1995) “Ekonomik Bütünleşmeler, Gümrük Birliği ve Türkiye: KOBİ’ler Açısından Yaklaşım”, Ankara: **KOSGEB Yayını**, Haziran 1995.

Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi

Bağrıaçık, A.(1991); “Başka Ülkelerle Karşılaştırmalı Olarak Türkiye’de Küçük ve Orta Boy Firmalar” Uluslararası Sempozyum, İSO Araştırma Dairesi Yayını No: 1991/5.

Berger, S.(1981), “The Uses of the Traditional Sector in Italy: Why Declining Classes Survive”, **The Petite Bourgeoisie: Comparative Studies of the Uneasy Stratum**, (Ed., F. Bechhofer and B. Elliot), London.

Berger, S.(1980), “Discontinuity in the Politics of Industrial Society”, **Dualism and Discontinuity in Industrial Societies**, (Ed., S. Berger and M.J. Piore), Cambridge.

Burns, P& J. Dewhurst, (1994), **Small Business and Entrepreneurship**, London: The Macmillan Press Ltd.

Çetin, C.(1996), **Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi**, İstanbul: Der Yayınları.

Çukurçayır, M.A.(2002), **Siyasal Katılım ve Yerel Demokrasi, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.**

Ekin, N.(1996), **Küreselleşme ve Gümrük Birliği (Rekabet Gücüne Sosyal Boyutlu Bir Yaklaşım)**, İstanbul: İTO Yayın No: 1996-32.

Granowetter, M.(1984), “Small Is Beautiful: Labor Markets and Establishment Size” **American Sociological Review**, Vol. 49.

Gücelioğlu, Ö.(1994), **Küçük Ölçekli İşletmelerin KOSGEB’den Beklentileri**, Ankara: Tes-Ar Yayınları, No: 13.

Harrison, B.(1994), “The Small Firms Myth”, **California Management Review**, Vol: 36, Number: 3 Spring.

Koçel, T.(1993), **Büyüyen İşletmelerde Karşılaşılan Yönetim ve Organizasyon Sorunları**, İstanbul: İTO Yayınları: 1993-32.

Lapin, D.C.(1991), İtalyada Küçük Sanayi ve Gelişimi: Dünyanın Beşinci Büyük Sanayi Ülkesinin Tecrübeleri, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Sorunları, Uluslararası Sempozyum, İSO Araştırma Dairesi Yayın No: 1991/5, 17 Mayıs.

Mattar, E. P.(1994), **Yeni Fikirler Nasıl Ortaya Çıkar?** (Çeviren: Ahmet Emirdar) Derleyen: M. Özel, Stratejik Yönetim.

Meier, M.(1991), Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Örgütlenmesi, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Sorunları, Uluslararası Sempozyum, İSO Araştırma Dairesi Yayın No: 1991/5, 17 Mayıs.

Müftüoğlu, T.(1991), **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, (Sorunlar & Öneriler)**, Ankara: Sistem Matbaası, II. Baskı.

Şimşek, Ş., Tahir Akgemci ve Adnan Çelik (2003), **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Konya: Adım Matbaacılık, III. Baskı.

Telman, T.(2000) **Krizli Kredilerde Kurtarma Modeli**, TÜGİAD Elegans, Nisan Sayısı, www.elegans.com.tr/49.

TESK,(1998), Avrupa Topluluğuna Giriş Aşamasında Türk Küçük İşletmelerinin Durumu, Karşılaşacakları Sorunlar ve Çözüm Yolları, Ankara: **TESK Yayınları**, No: 11.

Thompson, D. K.(1993), “Managing Your Company’s Growth”, **Black Enterprise** Vol. 33, No: 9, April.

Tutar, H.(2000), **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi**, İstanbul: Hayat Yayınları.

TÜGİAD,(1995), **2000’li Yıllara Doğru Türkiye’nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar**, XII-Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ), Eylül .

Vinde, V. P.(1995), **General Introduction to Environment for SMEs**, OECD Publications.

www.oecd.org

(<http://www.oecd.org/puma/gurnance/strat/pubs/glo96/part1.htm>)